

Jeyran och risjakten

Jeyran, en iransk flicka strax under skolåldern, bor i storstaden Teheran. Hon är aktiv och nyfiken och får inte utlopp för sin energi genom att bara gå hemma med mamma och lillasyster.

Åldersrekommendation:
förskolan till åk 2

En filmhandledning av Marja Seilola

Jeyran, en iransk flicka strax under skolåldern, bor i storstaden Teheran. Hon är aktiv och nyfiken och får inte utlopp för sin energi genom att bara gå hemma med mamma och lillasyster. Då ser hon till att den gamla granntanten Masume tar henne med sig till stan för att köpa ris. Filmen beskriver stadsresan i lugnt tempo och konsekvent ur Jeyrans synvinkel, och originalljudet har ersatts av en svensk berättarröst vilket gör det möjligt för även de minsta biobesökarna att följa med i händelserna.

Filmens handling

Lillflickan Jeyran är familjens näst yngsta barn, och medan de större systrarna går i skolan måste hon hjälpa mamma med skötsel av hemmet och den minsta systemen.

Jeyran skulle vilja gå till parken men mamma säger att de har annat att göra.

Familjen ska ha gäster till kvällen, och mamma måste gå till pappas tvätteri för att be om pengar till inköp.

På hemvägen möter Jeyran och mamma gamla granntanten Masume som har bestämt sig för att åka till stan och köpa ris. Jeyran vill väldigt gärna följa med henne, men mamma tycker att hon är för liten. Mamma uppmanar Masume att gå försiktigt eftersom hon är gammal och ser dåligt, och Masume ger sig iväg ensam. Efter en stund ber Jeyran mamma att gå själv hem till lillasyster och springer ikapp Masume, som under tiden har tappat sina riskuponger. Jeyran hittar kupongerna åt henne, och när mamma kommer tillbaka för att hämta Jeyran, hjälps Masume och Jeyran åt för att övertyga henne om att de två klarar av att tillsammans gå och köpa ris.

Risköpet visar sig bli ett hinderfyllt företag. Jeyran som är både uppmärksam och snäll märker att ett litet barn på sin mammas axel tappar sin mössa när mamman springer för att hinna med en buss. Jeyran plockar upp mössan och till Masumes stora skräck springer hon bredvid bussen tills barnets mamma ser henne och ber busschauffören att stanna. Barnet får sin mössa och den glada mamman tackar Jeyran.

I affären går barnen runt och tittar på hyllorna medan kvinnorna handlar. Hussein smakar på något han tror är sött och bränner sig på tungan. Masume köper allt ris hon kan för sina kuponger, och får hjälp av en man i affären att bära ut säcken till busshållplatsen. Inne i bussen sätter sig Jeyran på säcken för att den inte ska komma bort, men en kvinna är rädd för att hon ska ramla och försöker flytta på säcken och henne. Då fastnar säcken i en vass kant på golvet och går sönder, och allt riset väller ut. Jeyran blir så ledsen att hon börjar gråta, och Masume blir förtvivlad. Medan en av kvinnorna i bussen tröstar Jeyran tar de andra fram plastpåsar ur sina väskor och hjälper Masume att ta upp riset i dem.

Efter att ha stigit av bussen får Masume och Jeyran hjälp av en hel skolklass att bära påsarna över en gångbro till andra sidan av en bred väg. Nu blir Jeyran hungrig och Masume går och köper en smörgås och en säck till riset. Hon dröjer så länge att Jeyran inte kan stå stilla och bara vänta utan kliver upp på en gångbro där hon får syn på en park. När Masume kommer tillbaka försöker hon övertala henne att följa med till parken. Masume är orubblig tills Jeyran stoppar en man med motorcykel och ber om skjuts av honom. I parken får Jeyran äntligen njuta av att gunga och leka. Tillbaka hemma kokar Masume mat av det nyinskaffade riset och Jeyran får bära ut risskålar till flera tacksamma gamlingar i kvarteret.

Jeyran, en flicka med stark vilja

Filmens första bild visar tydligt att Jeyran är en flicka med stark vilja. Hon skriker "öppna!" och sliter i dörren som storasyster försöker stänga. Hon lyckas öppna dörren och springer efter systemen längs den smala gränden. Hon låter inte systemens illvilja kuva sig, och så fort den gamla granntanten Masume visar sig ber hon att få följa med henne till bageriet. Jeyran har kommit till den ålder då omvärlden utanför hemmet har blivit intressant. Hon vill börja skolan och hon vill gå ut till parken. Hon vill också kunna göra saker själv, utan mamma. Då kommer Masumes plan på att köpa ris i stan som ett utmärkt tillfälle för Jeyran att få pröva på sina egna vingar. Jeyran är duktig på att övertyga andra om det hon vill. Nästan hela filmen igenom försöker hon i olika omgångar att få lov och gå till lekparken. Det märks vid flera tillfällen att det i hennes värld är de vuxnas ord som gäller, att det inte är lönt för henne att triskas eller höja rösten. Det enda sätt som hon kan blidka de vuxna med är genom att be om lov, be vackert och lägga sina ord så att de träffar rätt. En uppvisning av denna diplomati är Jeyrans monolog när hon vill gå till parken med Masume:

- Nu har jag ätit, kan vi gå till parken då? När du var barn, ville du inte gå till parken då? Jag tycker så mycket om dig, du är snäll, kan vi inte gå dit? Den som inte tar mig till parken kommer inte in i himlen. Jag tror att om vi går dit så blir vi glada. Det är så vackert. Nu är du ju glad för riset också. Jag får leka lite och du sitter jätteskönt på en bänk. Jag ska bara gunga lite och åka lite rutschkana. Vi måste till parken. Har du inte hjärta?

Och när Masume inte ger med sig stoppar Jeyran mannen med motorcykeln och får honom att fungera som talesman åt sig.

* För det mesta ber Jeyran de vuxna om lov, men vid ett par tillfällen gör hon inte det, t ex när hon springer med mössan till det lilla barnet och när hon stoppar mannen med motorcykeln. Resonera tillsammans om varför hon vid dessa tillfällen inte ber om lov. Vad tror ni skulle ha hänt om hon hade frågat Masume? Be barnen berätta om egna erfarenheter om hur de har fått sin vilja igenom.

Hemmet och familjen

Jeyrans hem ligger en bit från stadens trafikerade gator, innanför ett nätverk av smala gränder och höga murar. Gården är lugn och luftig med t o m en vattenbassäng, men den verkar också omodern på det viset att mamman får gå långa sträckor bärandes lillasyster och Jeyran får hämta vatten med en kanna. När familjen äter sitter de i en ring på mattor på golvet.

Hemma hos Jeyran är det pappan som går till arbetet och rår över familjens ekonomi. Mamman sköter hemmet och det verkar som familjen inte har det särskilt gott ställt eftersom mamman nästan måste tigga till sig hushållspengar. Av mammans beteende syns att hon har fullt upp. Hon påminner Jeyran hela tiden om saker som ska göras och har inte tid att lyssna på hennes önskemål om ryggsäck och att gå till parken.

Jeyran verkar inte ha några mor- eller farföräldrar som bor i närheten, men granntanten Masume fungerar nästan som en mormor eller farmor. Vi får veta att hon tar hand om hushållet åt sin vuxne son och att sonen inte varkar ha tid för henne. Masume har dålig syn och verkar också ha problem med hjärtat.

Det förklaras aldrig i filmen varför det är så besvärligt att kunna köpa ris och varför man måste ha kuponger till det, men det har troligtvis sin förklaring i kriget mellan Iran och Irak vid mitten 80-talet.

* Låt barnen beskriva Jeyrans hem i ord och/eller bild. Vilka likheter och skillnader finns det jämfört med deras hem, inomhus och utomhus? Försök också att fundera på vad Jeyran tänker om sin mamma, pappa, stora systrar och lillasyster. Vad tycker hon om att vara hemma och vad är det för saker som hon önskar. Känner barnen igen sig i Jeyrans situation? Hur många syskon har de? Hur är det att vara lillasyster respektive storasyster? Vilka av föräldrarna arbetar och hur fördelar man arbetet hemma? Deltar barnen själva i något hemarbete? Låt barnen berätta om sina mor- och farföräldrar. Var bor de? Träffas de ofta? Är de friska? Vad är det som barnen gör med sina mor- och farföräldrar när de träffas?

Ett vardagsäventyr i en storstad

Jeyran och Masume som båda lever så att säga vid sidan om, utanför skolan och arbetslivet, företar en gemensam resa i storstaden Teheran. Masumes syfte är att köpa ris, medan Jeyran vill bryta långtråkigheten hemma och komma ut och se något nytt och få leka i parken. Vid resans början ger de ett löfte att ta hand om varandra, och det gör de också var och en på sitt sätt. Masume försöker se till att Jeyran färdas tryggt och får nåt att äta, medan Jeyran hjälper henne att hitta glasögonen och hålla ordning på rispåsarna.

Jeyran visar att hon bryr sig om även andra människor än de hon känner genom att springa med den tappade mössan till det lilla barnet. Detta tänkande, att ta hand om varandra, genomsyrar nästan alla de kontakter Jeyran och Masume får med människorna i stan. Lilla pojken Hussein och hans mamma berättar om den andra affären och hur man tar sig dit, de hjälper dem att ta upp glasögonen och slanten. En man i affären hjälper dem med rissäcken och till och med betalar bussbiljetten.

Kvinnorna på bussen engagerar sig både i att Jeyran inte ska ramla och sedan i upplockandet av riset. Skolbarnen går en extra sträcka för att bära rispåsarna till andra sidan gatan och kvinnan på busshållplatsen stannar hos Jeyran medan Masume går och köper smörgås. Läraren som är ledig från arbetet ställer upp med att skjutsa Jeyran och rissäcken på sin motorcykel. När storstaden ter sig så här vänlig mot en gamling och ett barn finns det inte så många saker att vara rädd för. Det är nästan bara trafiken som känns farlig med många bilar och breda gator, och det är också det enda Jeyrans mamma varnar dem för.

Jeyran och Hussein "hittar" varandra på en gång när de möts utanför den stängda affären. De bjuder varandra på godis, och på bussen när Hussein smäller sönder nötpåsen får de en gemensam hemlighet att bevara. De går runt i affären tillsammans och pratar om varorna och senare berättar de för varandra var de bor och hoppas att de kan ses nästa gång de ska köpa ris.

* Diskutera med utgångspunkt från de människor Jeyran och Masume träffar hur man kan hjälpa varandra oberoende om man är liten eller stor, ung eller gammal. Det kanske finns ställen i filmen där barnen blev rädda å Jeyrans vägnar? Låt dem berätta. Om barnen har erfarenhet av en storstad kan man diskutera vad de själva kanske var eller är rädda för i stan.

Teheran, huvudstad i Islamska Republiken Iran

I Islamska Republiken Iran bor det ca 45 miljoner invånare, i Teheran ca sju miljoner. Landets största språk är persiska (farsi) som talas av ca 65 % av invånarna. Islam är statsreligion i Iran sedan 1979. Bland annat har statsreligionen lett till att numera undervisas flickor och pojkar i skilda klasser i skolan och att kvinnorna på allmänna platser bär huvudbonad.

Det gemensamma för alla islams utövare är trons fem grundpelare. Den första är trosbekännelsen som lyder: Det finns ingen Gud utom Gud, och Muhammed är hans profet. Den andra grundpelaren är bönen som förrättas fem gånger om dagen efter böneutroparens kallelse från minareten som är tornet vid moskén. Vid bönen vänder man sig mot Mecka, och i varje moské markerar en nisch i väggen riktningen mot Mecka. *Sharia*, den islamska lagen, reglerar den tredje grundpelaren, allmosegivandet. Denna gåva ska tjäna fattiga och sjuka bland de trogna. Den fjärde grundpelaren är fastan som innebär att man inte får äta eller dricka så länge dagsljuset varar under månaden ramadan. Den femte grundpelaren är vallfärden till Mecka i årets tolfte månad, som varje muslim om möjligt bör göra en gång i livet. I moraliska frågor understyrker islam att man bör avstå från svinkött och alkohol.

I filmen syns en stor moské med fyra minareter och på flera ställen kvinnor med sjalar på huvudet. Detta tillsammans med försäljningsstånd längs trottoarerna ger ett intryck av en islamisk och orientalisk stad.

* Be barnen berätta om sina intryck av filmens Teheran och jämföra den med någon svensk stad de känner. Vilka likheter och skillnader finns? Syns det i byggnader och i människors kläder att de flesta svenskar är kristna? Låt barnen berätta om muslimer de känner.

* Varför varnade Jeyrans mamma för trafiken på stan? Vad brukar barnens föräldrar säga om trafiken hemmavid? Syntes det några bilder i bussen som Jeyran åkte eller ute på stan? Vilka bilder har barnen sett ute i sin egen miljö? Varför inte göra en promenad i närmiljön och lägga märke till allt man ser, hör, känner och luktar. Efteråt kan man göra bilder och berättelser om människor, hus, träd, blommor, gator, stigar, lekparker, bilar, bussar, cyklar, reklam och annat man har upptäckt.

Produktionsuppgifter:

Iran 1996 Kiseje Berendj

Manus: Hushang Moradi Kermani

Regi: Mohammad-Ali Talebi

Foto: Frahad Saba

Klippning: Hassan Hassandoost

Musik: Mohammad-Reza Darvishi

I rollerna – Jairan Abadzade

Masume – Masume Eskandari

Tekniska uppgifter

Speltid: 75 min

Format: 1:1,66

Ljudsystem: Stereo SR

Censur: Barn tillåten

Svensk premiär: 23.10.1998

Distribution:

Svenska Filminstitutet, Box 27126, 102 52 Stockholm

Tel 08-665 11 00, fax 08-666 36 38